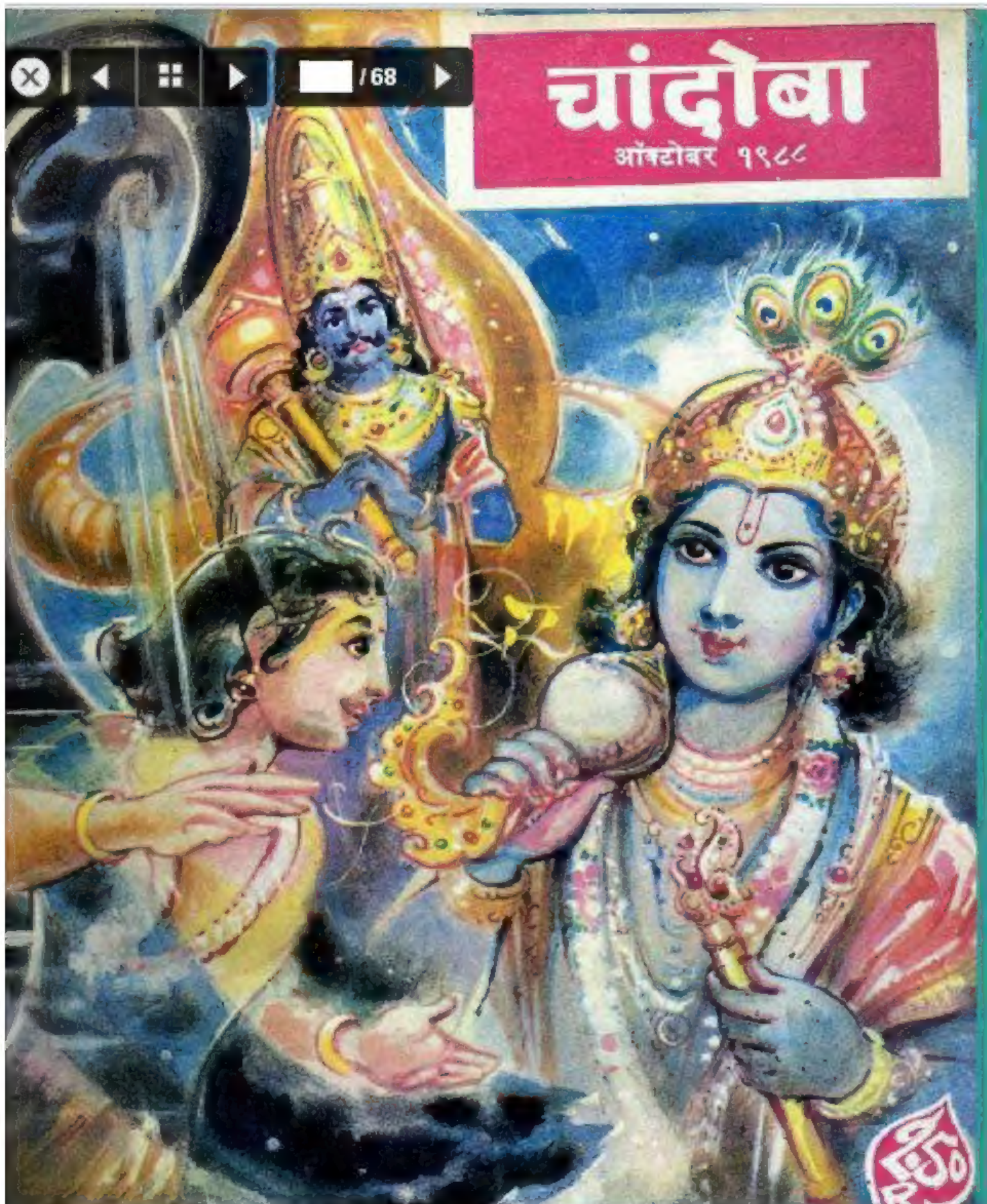

चांदोबा

ऑक्टोबर १९८८

आवृत्त
ऑफर!

चार "शानदार" मिल्कबार खरेदी करा,
एक प्राणी फुकट घेऊन जा!

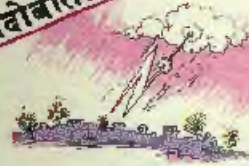
“शानदार” मिल्कबारच्या
चार रिकाम्या कार्टन च्या बदली
च्या एका प्राण्याचे पोस्टर

ही गेट केकट फ्लायट व गोवा रानक्षेत्रांचे अगळे स्टॉक सेपेरयट

शानदार ओन्ट्राईज
120-141 रीन नॉर्मन स्ट्रीट,
मलका नं. 12, फोर्ट, पुणे 400

शानदार
MILK BAR
MILK BAR
MILK BAR
MILK BAR
MILK BAR
MILK BAR

चांदोबातील

सोहेंबोदरोचा विनाश कसा झाला ?

सोहेंबोदरोच्या अत्यंत प्राचीन इस्कोलीचा ह्यास कसा झाला याबद्दल वर्षानांय खोबी माहिती नाही. परंतु प्रत्यक्ष त्या शहराचा विनाश कसा झाला याबद्दल बरी माहिती कोणाला नाही. रशियाचे प्रमुख शास्त्रज्ञ श्री. एम. दिमिट्रिवा यांच्या मते बॅलोवेली ह्यांच्या रासायनिक पदार्थांच्या निस्फोटांमुळेच या शहराचा विनाश झाला असावा.

प्रवाळाचे नवीन बेट

पूर्वे मलेशियाचा भाग कुडाब यांसारखून रीशान्चेकडे ५० मैल अंतरावर समुद्रातून नुकतच एक प्रवाळाचे बेट वर आले आहे.

आरा मित्र

जी शंकेलजा एक सैवकरी व्यापारी दोन कुठे बरोबर वेळून अंगलता गेला आणि तिथेच अचानकच लागून मरून पडला. तेव्हा त्याचा एक कुला तिथेच बायकाच्या मैत्रिणी पहाता तेव थांबला, तर कुसुरा कुसा परत बरी गेला व त्याने अनेक प्रकारे शंकेल तर होण्यापर येतले, आणि त्याच्या कुटुंबातल्या लोकांनी पटनास्थलावर येऊन गेला.

राखोचे रागिने

१९०० वर्षापूर्वी निरुद्ध देशावर राज्य केलेल्या सम्राट काराजी खमेशेसरी राणी नेफेर टिटी हिच्या उध्वस्त झालेल्या समाधी-स्वाणी नुकतेच तिने रागिने सापडले आहेत.

प्रामाणिकपणा

एका राज्याच्या बृद्ध मंत्र्याने देहावसान झाले. राजाने त्या मंत्र्याच्या मुलाची मत्स्यपहावर नेमणूक केली. या नव्या मन्त्र्याने अग्न दिवशी मन्त्रीपद ग्रहण केले, त्याच दिवशी राजासोबत एक अडचण उपस्थित झाली. करकसुखी कारणांवर अधिकारी पडून बेश.

जाता राजा मंत्र्याचा म्हणाला—“हे पहा, यावेळी करकसुखी अधिकारी नेमण्यापूर्वी आपल्याला त्याच्या प्रामाणिकपणाची परीक्षा घ्यायला हवी. परंतु हे कसे शक्य होईल ? तुझे वडील जसते तर त्यांनी यावर काहीतरी योग्य बाबी तोंड काढली असती.”

“महाराज, आपण नमूदी पिढ्या. या पत्रावाजी नेमाना जनेश्वारांकी प्रामाणिक माणूस मी बरोबर कोटून देईल.” म्हणत म्हणाला.

दकडी ऐकून वहा माणसे राजाच्या दरबारात उपस्थित झाली. मन्त्र्याने त्यांना ज्वा माराने राबडरबारात यायला सांगितले होते, त्या माराने एक अंधारी ओवी होती. हे सर्व दहावण या घाटनेच बरबारात आलेले होते. जाळा मन्त्र्याने त्यांना म्हटले—“तुम्ही सर्वांनी जाता अगदी नेमाने पाह्यापोवती वहा प्रवर्णिता घाला.”

परंतु वहा ऐकी एक सोबत बाकीच्यांनी अने करायला साफ नकार दिला. मन्त्र्याने त्या एकट्या व्यक्तीकडे दशारा करून म्हटले—“महाराज, हा तुमचा नका करवसुखी अधिकारी.”

राजा काळ्याने मन्त्र्याकडे पाहू लागला. मन्त्री म्हणाला—“महाप्रभू, ज्वा अंधाच्या बोलीतून वाहत हे सर्वजण इथे यावे, त्या बोलीत दोन ठिकाणी मी नम्रत्या लक्षणधर्या वाचल्या नाभ्याने कीच ठेवले होते. या बाकीच्या एक जणाला त्यातली माणी आपल्या अंगच्या वस्त्रात लपवून जाणली, आणि म्हणूनच त्यांनी नेमाने मात्पार्थिवती प्रवर्णिता करायला नकार दिला. यानंतर त्या माणसाची श्रद्धाची घेतली गेली, तेव्हा मन्त्र्याने म्हणणे खरेच ठरले. राजाने त्या दहाव्या माणसाला करकसुखी-अधिकारी म्हणून नेमले.

गोमबरब् नावाच्या गावात बीरनारायण

नावाचा एक शेतकरी रहात असे. त्याची जायको भानुमति ही फार चांगली बाई होती. बीरनारायणने काहीही बोलायला तोंड उघडले की प्रथम त्याच्या तोंडून तिच्यान बाहेर पडत. त्यामुळे भानुमति चेंव्हा नवी नवरी म्हणून घरात राखी, तेव्हा आपल्या नवऱ्याच्या शिन्मा-शापामुळे अन् एकसारख्या रातावण्यामुळे चाबडन तिला आजार जडला.

कसेचले एक वर्षे गेले, अन् एक दिवस आपले सर्व धेंवं एकवटून भानुमतिये नवऱ्याला अशा एकसारख्या शिन्मा न देण्याकडून सांबून पाहिले. पण जडद बीरनारायण रागावून म्हणाला—“जळो तुम्हा तोंड ते! पुन्हा असले काही माझ्या-गमोर बोलकोस, तर पुन्हा कजरदंज कोडूक देवीन !”

एका वर्षी गावच्या मध्यभागी असलेल्या दुर्गा-मन्दिरा समोर नवराकात कथा कोतन करावयाचा कामेकम ठरला.

त्या दिवशी रात्री जेवायच्या वेळी बीर नारायणने रागावून आपल्या बायकोला म्हडले—“ए पुनवर्तोजे, लवकर जेवायला वाड! आपण कीर्तनाला जाऊ.”

भानुमति लवकरलवकर आपले जेवण उरकून स्वर्णकाकडर काढून लावली. दुर्गा-मन्दिराजवळ हळूहळू गर्दीचा आवाज कधीकमी होऊन कथेकरी दुर्गाचा लक्षणधर्मीत आवाज ऐकू येऊ लागला—“ब्रह्मकवचही, मोट कान उघडून एका बर! देवान आपल्याला तोंड दिलेले ते चांगलेचुगले अन् स्वास्मयवर्क पदार्थ खाण्यासाठी! कठोर वचन बोलण्यासाठी वा शिवीगाळ करण्यासाठी नव्हे बर! शिवाी देण्यापूर्वी पाणसाने मन्याबुऱ्याचा नहमी विचार

करावा. कारण आपल्या तोंडून वाईट वचन बाहेर पडायला अन् तयारस्तु देवता अवस्थे रूपाने 'तयास्तु' म्हणायला एक गडबड पडते. आणि बोललेलं ते वचन खरं होतं. म्हणूनच होईल तितकं चांगलं बोलवं माणसाने!"

वीरनारायणने कपडेकरीबुर्वाचे हे बोलणं ऐकले आणि पर्जगावरूनच तो बायल्या बायकोला म्हणाला—"अग, वजून तू स्वयंपाकघरातच खुडबुडतं आहेस काय! जळलं तुझं तोंड, नेहमीच रक्तीर करतस तू." वीरनारायण विडून ओरडला.

दुसऱ्याच क्षणी मागल्या काजूने भाग्यमत्तिचें किचाळणं ऐकू आलं.

"अहो माझा चेहरा भरजतो आहे हो! देवा रे, सध्या नाही होत मला आग!" असं म्हणत मानुषाचि पटापट आपल्या बेहण्यावर पंड पाणी शिंपू लागली, अन् वेदनेने ओरडतही राहिली.

मानुषाचिचे बेहण्याची आग काही केल्या थांबना! तेव्हा वीरनारायण विला वदोबर घेऊन जवळच्याच एका बैद्याकडे गेला.

बैद्य जेवत होते. नराच बैद्य बाहेर येईनात.

तेव्हा बिडून वीरनारायण आपल्या बायकोला म्हणाला—"हा कोणी बैद्य आहे, की मकामुर? किती बैद्य खातच वसमाय! एकदाचा बाहेर का नाही येऊन घडपडत?"

मग काय अन्वकाश! दुसऱ्याच क्षणी बैद्य एकचम बैद्याने बाहेर येऊन नवुतऱ्या-जवळ कोसळला अन् कवू लागला! त्याची ही परिस्थिति पाहून बैद्याच्या पत्नीने हंबरवा फोडला!

वीरनारायण आपल्या बायकोला घेऊन दुसऱ्या एका बैद्याकडे गेला. या बैद्याने मानुषाचिचे चेहरा तपासला अन् वीरनारायणला म्हणाला—"माझी पंचवीस रुपये फी दे."

आश्चर्याने वीरनारायण म्हणाला—"जही बैद्य महाराज, अगोबर रोग्याला तपासून औषध तर द्या."

बैद्याने भुकाट्याने भितीला लाबलेल्या लाकडी पाटीकडे बोट बासवले. अन् तो चुपचाप आत तिथून गेला! त्या पाटीवर लिहिले होते—"रोग्याला पहाण्याची फी रु. पंचवीस, तपासण्याची फी रु. पन्नास, आणि उपचार करण्याची फी रु. शंभर!"

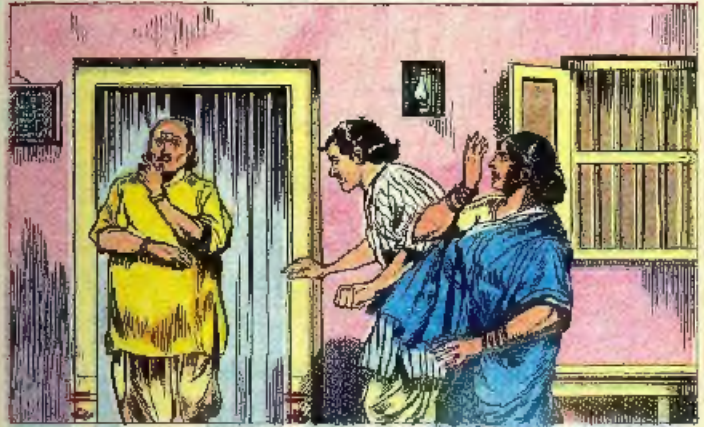
वीरनारायण दातबोट खात खिशातून पंचवीस रुपये काढत म्हणाला—"झाच्या आईचं पोट जळून जाऊ दे. याने तर बैद्यकीचा व्यापारच सांजला आहे की!"

इतक्यात बैद्य नेथे आला आणि रुपये घेऊन त्याचे धागुमतीला तपासायला मुखतात केली. एवढपसल बैद्याची आई ओरडू लागली—"अरे, जवळच आत ये रे.

माझं पोट तर सव्यासारख तपकं आहे. माजतय मला!"

आईची हाक ऐकून बैद्य पुन्हा आत तिथून गेला. १५ मिनिटे वाट पाहून वीरनारायण बायकोला म्हणाला—"बला कळत नाही-हा बैद्य की व्यापारी? बग, आपण आणखी एकाचा बैद्याकडे जाऊ." असे म्हणून त्याने विश्रुत उरलेले काळीस रुपये एकदा मोजून पाहिले आणि ती दोघे तिथून निघाली.

रस्त्यात वीरनारायणला त्याचा मित्र बोबानलम् भेटला. वीरनारायणच्या कानांत आलेली बायकोच्या उपचारासाठी कदाचित आपल्याचवळचे पैसे पुरावचे नाहीत, म्हणून त्याने आपल्या मित्राला शंक्वन म्हटले-

“जरा धाव दीस, तुझ्याजवळ आता असले तर पद्मास रुपये हातघसने दे सला. मी उद्याच सकाळी सुटी पैसे परत करीन.”

शोषाबलम् यावर दुःखी चेहरा करून म्हणाला—“दू अदचणीला माझ्याकडे पैसे मागितलेस, पण आता एंन वेळी माझ्या सिपास तेंवतं पैसे नाहीत रे!” असे म्हणून तो पुढे निघून गेला.

“शिवात पैसे असूनही मला ‘पैसे नाहीत’ म्हणतो आहे! चोर सास!” वीरनारायण आपल्या बायकोजवळ ओत्रला.

दुसऱ्याच सर्गी शोषाबलम् मागे वळला, जन् वीरनारायणला मला घेऊन त्याला

वरडावून म्हणाला—“तुझ्या शिवात असतील ते पैसे काढ, ताहीतर जीवच घेईन मी तुझा!”

वीरनारायण निचाय भीतीने धरधर कापू लागला आणि ताबडतोब त्याने सर्व रक्कम शोषाबलमच्या हातावर ठेवली.

भानुमतिचे इकडे काम घडतंय याकडे मुळीच लक्ष नव्हते. ती आपली आपल्या वेदनेमुळे ओरडत, विव्हाळ होती—“देवा, माझ्या चेहऱ्याची भाग होतये. सहन नाही करवत सला देवा!”

वीरनारायण भयभी वेतागून गेला होता, त्यामुळे चिडून त्याने बायकोचे खांदे पकडून तिला गदागद नुचळत म्हटले—“ह, तुला भाणखी एका डॉक्टरकडेच घेऊन जात आहे मी. ओरडू नकोस राक्षसणी!”

मग काय! दुसऱ्याच सर्गी भानुमतीचे एका राक्षसीत रूपान्तर साखे, वीरनारायण जोरात किचळून पळू लागला, राक्षसीच्या रूपावली भानुमति खांब्या पाठकाम करू लागली.

पळता-पळता दीर्घही गावची सीमा ओलांडून एका आमराईत पोचले. तिचे पौनतक एकदा वीरनारायणने मागे वळून पाहिले. त्याला आपली बायको मागे न दिसता, त्यावरली दोन देव त्याच्या रोखामे येत असलेले दिसले.

“अय अन् आश्चर्याने वीरनारायणने त्यांना विचारले—“तुम्ही कोण आहात?”

“आम्ही तर ‘तथास्तु भगवान्’ वाहोत.” त्या बोवा देवांनी उत्तर दिले.

आता वीरनारायणच्या नोट लक्षात आले की, आपण दिलेल्या शिऱ्या खऱ्या होण्याचं कारण कोण आहे ते!

त्याने ताबडतोब त्यांच्याकडे बाव घेतली आणि आपल्या रोखामे धावत मंगारी राक्षसी त्यांना दाखवून म्हटले—“माझ्या चुकांबद्दल क्षमा करा मला! मी पुन्हा कधीही आपल्या तोंडाने शिऱ्यांचा उच्चार करणार नाही. यण भात्र्यावर दया करून माझ्या बायकोला राक्षसिणीच्या रूपातून मुक्त करा ना!” अशी विनंती करत वीरनारायणने तब्यास्तु भगवानांच्या पायांवर लोटायण वातले.

“तथास्तु! या क्षणापासून तुझ्या बाव-कोला राक्षसरूपातून मुक्ति मिळेल! इतकेच नव्हे, तर एका राक्षसासारखा नवऱ्याकडूनही तिला मुक्ति मिळेल! एकसारखे

उगोचच शिऱ्या देत मुटणाच्या भाणसाबद्दल एकाचाला भीती काढत कदाचित्, पण अशा ध्वस्तोदत्त त्याला आदर आणि प्रेम बाव कधीच नाही दाखणार! हे पक्के लक्षात ठेव.” असे म्हणून ‘तथास्तु भगवान्’ तिथून अदृश्य झाले.

राक्षसी रूपातून मुक्त झालेली भानुमति आपल्या पतीजवळ आली अन् आश्चर्याने म्हणाली—“अहो, तुम्ही असे इगडे तिकडे पहात भयाने कापत का काहात? अशा मध्यरात्रीच्या वेळी आपण गाव ओलांडून या आमराईत कसे काव आलो?”

“ती सगळी गोष्ट मी मुला नंतर सांगेन. आता कमीतर आपल्या घरी बस पाहू.” असे म्हणत वीरनारायण आपल्या घराकडे बळला. बायल्या कोणत्याही प्रस्नानर सवान् कथर—“ह नुप बस मिकारणी” अर्ज काही न म्हणता यण रहाणाऱ्या नवऱ्याला पाहून भानुमतीचा आनंद गगनात मावेल! ती मुकाट्याने आपल्या नवऱ्यामागून चालू लागली.

मुनि आणि शिकारी

कुठल्याशा एका जंगलाजवळच्या एका गावात एक शिकारी रहात असे. जंगलातल्या जनावरांनी सोड्या निर्दयीने शिकार करून तो आपली गुजराण करीत असे. त्यामुळे सर्वजण त्याला 'निर्दयी' म्हणूनच पुकारत।

एके दिवशी त्याला कुठलीच शिकार मिळाली नाही. शेवटी सगळं जंगल बुडाल्यावर त्याला एका मृगशापाकनी शिकार मिळाली. आपली शिकार खांद्यावर टाकून तो घरकडे निघाला.

रस्त्यात त्याला एक मुनि दिसला. त्याने शिकार्याला हाक बसली—“रुकडे ये बेटा!”

निर्दयीने मुनिजवळ जाऊन विनयपूर्वक विचारले—“स्वामीजी, आमा करा, माय गोष्ट आहे? का हाक मारली मला?”

“जखमांनीं घायाळ झालेल्या त्या मृगशापाकाला जमिनीवर ओपव पाहू!” मुनिने आज्ञा दिली.

निर्दयीने त्या पिल्लाला जमिनीवर ओपवले. मग मुनिने आपल्या कमंडळूतले पाणी घेऊन त्याच्या दातीरावर शिंपडले.

सावडतोच ते पिल्लू भाणसाच्या आवाजात बोलले—“महाराज, ओडून घा ना मला! मी माझ्या मातापित्यांचा एकुलता एक वच्चा आहे. माझी वाट पहात रडून राहून ते आतापर्यंत बेबुद्ध झाले असतील! तुला ही पुत्रवात्सल्याचा अनुभव असेलच की! तुला मुलगा तुला दिवला नाही, तर तू सुखाचे क्षीपू शकशील का?”

हे शब्द ऐकून निर्दयीला आपल्या मुलांची जाळवण झाली. आपण रोज निर्दयतापूर्वक जी हत्या करतो ती मुलां-साठीच ना? आपली मुलं अशी आपल्याला

प्यार असतात तरीच इतर सर्वांनाही आपापली मुलं वाढवत असणाऱच की!

असा विचार करून निर्दयीने मृगशापा-काला ताबडतोब बंधनमुक्त केले, कसल्याशा पाल्माचा रस त्याच्या जखमांवर पिल्लला अन् त्याचा उपचार करून शिकारी स्वतः रिकाम्या हातानेच घरी परतला! त्या दिवशी त्याच्या घरातील सर्वांना उपास घडला!

दुसऱ्या दिवशी शिकार्याने एका हरणाची शिकार केली. आणि हरीण आपल्या खांद्यावर टाकून तो गावाकडे परत फिरला. पुन्हा त्याला मुनि दिसला. मुनिने त्याच्या जखमांवर पाणी शिंपडले.

ते हरिणही मनुष्यवाणीने बोलू लागले—“महाराज, माझी पत्नी सर्ववती असून तिचे दिवस आता पूर्ण भरले आहेत. तिला फारशी हालचालही करता येत नाही. मी तिला काही खाणं घेऊन जावं म्हणूनच काही अक्षय शोषण्यासाठी भटकत होतो, आणि तू माझीच शिकार करू पहात आहेस! हा कुठचा न्याय? तुझ्यासारखाच एक जीव म्हणून माझा विचार करून घ्या!”

निर्दयीचे हृदय द्रवले आणि विरक्त भावनेची पुन्हा जंमलातून परतला. मुनिने दर्शन घेऊन त्याने सांगितले—“स्वामीजी, आपणामुळे माझा मनात दया-धर्माची भावना जागृत झाली आहे, आणि त्यामुळेच मी शिकार करू शकत नाही. परंतु त्याचमुळे

भाकी शयकोरोर वंश लपाकी मरत आहेत. मला ते वापण दुस्य बघवत नाही. म्हणूनच मी उरवस आहे की या सर्वांना कारण बनलेल्या आपणापुढेच फास लावून माण द्यावा. म्हणून मी इथे आलो आहे.

मुनि मोठे हसत म्हणाला—“भासा उद्देश केवळ तुला जीवहिंसेपासून परासुत करण्याचाच होता, उपास करून कोणी प्राण द्यावा हा उद्देश कधीच नव्हता. केवळ शिकार करूनच पोट भरता येत ही तुझी समजूत मात्र जगदीच चुकीची आहे. “स्वामीजी, दुसरा कुठला उपाय असेल, तर कुपा करून सोबा वा।” निर्दयांनी हात जोडून मुनिला विचारले.

मुनिने आज्ञावाच्या आजपाच चरणांच्या काही गायींकडे अंगुलिनिर्देश करीत म्हटले— “हे जण, माझी तीन चांगल्या चुपाड गायी तू इथून आपल्या घरी हाकलत घेऊन जा. त्यांची चांगली देखरेख कर. त्या अं दुध देतील, त्यापासून तुझे दिवस दुखा अगदी सहज घालवता येतील.”

मुनिच्या मा बोलण्याने निर्दयी एकदम संतुष्ट झाला आणि तीन गायी घेऊन आपल्या गावी पोचला.

शिकान्याला जंगलातून बांगल्या चुपाड गायी घेऊन परतताना माझून गावकऱ्यांस फार जास्तचप वाटले.

निर्दयांनी त्यांना सारी हकिक्त सांगून म्हटले—“आजपासून मी शिकार करण सोडले आहे.”

गाववाले त्याच म्हणण ऐकून फार खुश झाले. आणि ते त्यांच्या मदलीला भरसावले. काही जणांनी त्याला गोडा बांधण्यासाठी जरूर ते बांबू दिले, तर काहींनी गवत गवैदे दिले.

असा प्रकारे निर्दयी शिकारी आता गुराळी झाला, गोपालक बनला! त्याचे घारे कुटुंब आता मनापासून त्या गायींच्या सेवेला लागले. गायींना काही कमी पडू नये यासाठी सर्वजण खूप काळजी घेऊ लागले, आणि गायींचे दूध जवळच्या एवढ्याच विकून मजने आपले पोट भरू लागले.

[१०]

[‘सोन्याची दरी’ राज्यात रोज माझिकाने राज्यात असताना स्वतःच मुबर्कप्रसिद्धीसाठी गायीस कुठेत कोठेत, आणि स्वतः राज्याची वस्ती आणि आपल्या घालून आहेत. जवळच्या अशा की घडवता मार करून विनोद मुनिच्या मदीने घडवतोकाची सीमा कोलाहून स्वतःभूमीत पोचता आणि तिथे त्याला एक विविध दृश्य दिसते. पुढे वाचा...]

जवळच्याच एका छोट्या साईत एक विविध प्रकारात समकालीन दिसत विविध स्थावा प्राणी आपल्या हातात होता!

एका लांब नळीचे टोक घेऊन उभा होता.

त्याच्या समोरच एक मोठ्यायद्या चेंदूच्या

आकाराची एक कस्तुरी होती. त्याच्या

हातातल्या नळीचे दुसरे टोक त्या चेंदूला

जोडलेले होते, जणू आपल्या हातातल्या

नळीचे टोक दातात घट्ट पकडून त्यात

फुंकर मारताना त्याच्या लोंढात एक

घोडपाच वेळात ती चेंदू प्रथम रक्ता-

मारखा काल आणि लगेच थोड्या वेळात

एकदम कावळ्यासारखा काळा होऊन

त्यातून एक प्रकारचा धूर निघू लागला. तो

प्राणी थोडा पुढे झुकून तो धूर आपणाकडे

ओढू लागला. असे करताना त्याचे डोळे

मुंकर मारताना त्याच्या लोंढात एक

मनोरंन दाव

"महाभा, भुविवर! हे विचित्र दृश्य कसळते?" विनोदने मुनिला विचारले.

"हे सोरे म्हणजे स्वप्नभूमिचा एक भाग आहे. पुढीलवरील जगाचा जी स्वप्ने पाहूवे तीच इथे प्रतिबिंबित होतात. एकाच प्रकारची स्वप्ने संक्षिप्त होऊन एक विशिष्ट रूप धारण करतात. जाता कुला चे विसत आहे हे कितीच हजेर स्वप्नांचे एकवित असे छोटे रूप आहे. जी माणसे स्वतःला फार बुद्धिमान समजतात, अशा वज्रमूर्ख माणसांनी पाहिलेल्या स्वप्नांचे हे संक्षिप्त रूप आहे. असली स्वप्न पाहणारी माणसे जगाचा विचरण बघवतात. पैसे मिळवण्यासाठी ही माणसे कुमागांचे जातात,

सायनवापसित मितळ करतात, वस्तूंचे भाव विनाकारण वाढवून गरीब जनतेचे शोषण करतात. मरीची हटविण्याच्या मोपणा करतात. प्रत्यक्षात भाव काही करीत नाहीत. त्यांच्या मनात असतो त्यार्थ! त्याचा शोटी वाटेल त्या आत्माची मागांनी हे कायदा मिळवतात. काप करताना त्यांना लाज वाटत नाही. अशा लाज मिळवताना आपण किती जग्याम करतो याचे त्यांना मान नसते. उलट अशा वेळी त्यांना जाणदाचे मरतो येते. अज, त्या माण्याचा चेहऱ कशा प्रफुल्लित दिसतो आहे!" मुनि म्हणाला.

विनोदने पुन्हा त्या खाईकडे पाहिले. तो विचित्र मागी सोझा ज्ञानदाने धुर आपणाकडे खेचून घेत एकाद्या इकरासारखा गुरगुरत होता! तो जवजता धुर गळत होता तसतसे त्याचे पोटा मातीच्या राजणा-तारसे जुगल होते! जाणि आता हळूहळू त्याच्या चेहऱ्यावरचे हसू सारळून त्या बागी वेरना विसू लागली!

"अरे! मला वाटतं ह्याका कवली तरी वेदना होत असावी!" विनोद आश्चर्याने म्हणाला.

"मरीवर! त्याला असह्य वेदना होत आहेत. जी माणसं कुसत्यांचे हित दृष्टीत नाहीत, त्यांची अशीच दुर्गति होते. अशांना

शुद्ध हवाही मिळू शकत नाही." मुनि म्हणाला.

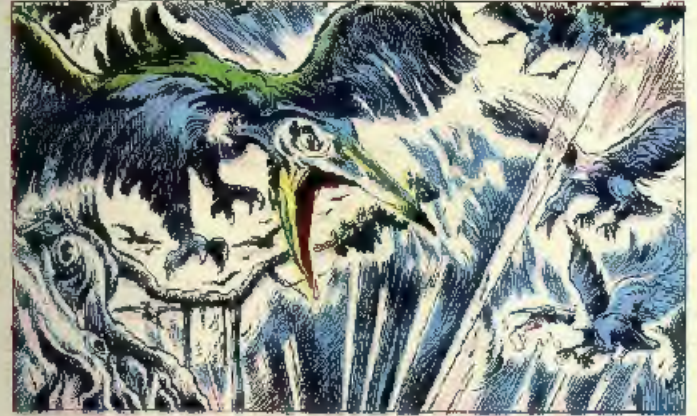
बोड्याच वेळात तो प्राणी खाडी पाहून तडकडू सायला. विनोदला त्याच्याकडे पाहवेना! त्याने आपली दृष्टि दुसरीकडे वळवली.

त्या बाजूला जमिनीवरून विचित्र अशा तेजोरेखा मागांप्रमाणे वरच्या माजूला प्रसारित होत होत्या. त्या तेजोरेखांना खेदूनच एक विशाल बटवुळ जन्म होता. त्या तेजोरेखांपैकी एकच रेखा झाडाच्या ऊंच फांदीकडे पसरत होती. आणि मिठाडा-सारखे विचित्र पक्षी ती तेजोरेखा वर पकड नये म्हणून आपले पंख फडफडावून तिला विडनामचा प्रयत्न करत होते!

विथळा तो प्रकाश जनतेसाठी हित-कामना करणाऱ्या लोकांच्या स्वप्नांचे स्वल्प वाहे. दुर्बल व्यक्तींची स्वप्ने नेहमी अर्थवटप राहतात!

"तेजोरेखा वर पहरायला अडथळा करणाऱ्या पक्ष्यांचेही काही तांगता येईल?" विनोदने विचारले.

"हजर माणसांच्या मुसमोरी पाहून मनात जळत रहाणाऱ्या माणसांचे प्रतीक म्हणजेच हे पक्षी. अशा जवरीने दुष्ट मनोरथ हापून पाह्याचे असतील तर बाकीच्यांनी अधिक दृढनिश्चयाने झगडले पाहिजे." मुनि उत्तरला. जरा नेळ गप्प राहून मुनि पुन्हा बोलू लागला-"आता आपल्याला संतुष्ट-शांत भूमीत प्रवेश

करायचा आहे. त्यासाठी एकाच शेंपेत ही सारी ओलांडावी लागेल. येईल तुम्हा जोडांडता?" मुनिने विचारले.

"माझ्यावर आपली कृपा असेल तर नक्कीच येईल ओलांडता." विनोद आत्मनिश्चितीने म्हणाला.

"अरे बा! असा विश्वास अशेतार कितीही मोठे अन् अवघड कार्य साध्य करता येईल. जाला तू बाह्याजवळ येऊन माझा हात धर, आणि आपली सारी शक्ति एकवटून माझ्या बरोबर पुढे उभी मार." असे म्हणत मुनिने विनोदला हात आपल्या हातात घेतला.

विनोदने डोळी मिटून मुनिच्या म्हणण्याप्रमाणे पुढे उभी मारली. एकाच पावसाच्या

शेंबाप्रमाणे अगदी तहूजवणे त्या दरीपलीकडे पोचला. तेथे दोघांच्यावर विनोदने डोळी उघडले व म्हणजे दृष्टि फिरवली. दिशांतापर्यंत दसरलेल्या रंगीबेरंगी बागा अन् उद्याने इंद्रमृज्वासारखी सुन्दर दिसत होती. विविध पक्ष्यांचा कलरव कानी येत होता. भेद बाघ त्याचे मन सुखवीत होता! रंगीबेरंगी फुलांसारखे शास्त्रगारे वग त्याच्या भस्तकामोवती घेरत होते! त्याने इकडे तिकडे पाहिले, पण मुनिचा कुठे पत्ताच नव्हता! इतर सामान्य परिस्थितीत मुनिच्या शोधव होण्यामुळे विनोदला काळजी वाटली नसती. परंतु आता विनोदला कसलीही काळजी नव्हती! विनोदच्या लक्षात आले की इथले शास्त्रावरणच विन्ना, दुःख इत्यादींपासून मुक्त आहे. त्या प्रशान्त वातावरणात त्याचे मन पुनर्कित झाले. आणि आता तो आपली लहानपणी शिकलेली शास्त्री मधुर स्वरत गाऊ लागला. थोड्या नेळात सूर्योदय झाला. शांतमातव विनोदने मार्ग बदल पाहिले—त्याच्या मार्गेच एक अनुपम सुन्दर अशी तरंगी बसलेली होती! विनोद अचानक आपले मार्ग थांबवून तिच्याकडे एकटक पाहू लागला.

"कृपा करून मार्ग बन्द नको करत, मात!" ती तरंगी रंगाला विनवू लागली.

तरीही विनोद बोला वेळ जवळत उभाच राहिला, अन् नंतर जणू स्वगत बोलल्यासारखा म्हणाला.

“खरे! आश्चर्यच आहे मीठ!”

“कसलं आश्चर्य?” त्या तरुणीने विचारले.

“खरं तर मी कुळा आत्ता प्रथमच पहात आहे, पण तुमं हसणं माग सला विचारीचिंत असल्यासारखं वाटत आहे! तू कधी आमच्या ‘सोन्याची दरी’ नाम्ना राज्यात तर नव्हती आलीस?” विनोदने विचारले.

ती मुकणी झळझळून हसली, अन् म्हणाली—“नाही! ही माझी सुन्दर दरी

सोडून इतरच कुठे जायची जरूरच यला कधी पडली नाही! पण काय रे, तुला आमची ही दरी सुन्दर नाही वाटत?”

“सुन्दर? काय रे! वाहून सुन्दर वसा बरीचोवी मी कल्पनाच नाही करू शकत! पण आत्ता मला एका गोष्टीची आठवण येत आहे—मी नेहमी आसवं राजधानीचं बाहेर सोडून, बाहेर जंगलतळी शाही अन् तिथे असणाऱ्या भगनावखेपात खेळत आपला वेळ काढत असे. जणू काही आकाशातल्या ढगातूनच आल्यासारखा एक विचित्र पक्षी तिथे येऊन एका झाडाच्या फांदीवर बसे. आणि म्हणे—‘दूर तटावर स्त्रागारी युवराणी, युवराणी!’—अन् वसा वेळी अन्धमन्ध हुसणाऱ्या एका तरुणीचा चेहरा माझ्या नजरेसमोर स्पष्ट साकार होई! आत्ता तुला पाहून यला त्या तरुणीची आठवण येत आहे.” विनोद म्हणाला.

“असं होय? मी मा भूमिची युवराणी आहे. मी जेव्हा जेव्हा शोपते तेव्हा तेव्हा ओपेतच नेहमी मला एका गाण्याचे शूर ऐकू येतात. ते गाणं अन् आता तू जे गाणं गात होतास ते अगदी एकसारखं आहे! मी पण तसे शूर मुगमुगायचा कितीदा प्रयत्न केला, पण जमलच नाही. हबली नदीलपारी माणसं म्हणतात की या भूमीच्या पलिकडल्या वाजूला एक देव

आहे, अन् त्या देवाचा वर घिलवता आला, तरच असं गाणं गाता येईल. पण इकल्या लोकांना त्या देवाचं दर्शन करायला आणं पयसय आहे.” त्या युवराणीने निस्तापूर्ण स्वरात म्हटले.

“पण मी तर गाणंच गातो आहे ना?” विनोद म्हणाला.

“हां हा! गावंच! पण मी चर आपल्या आयुष्यात एकदाच जरी असं गाऊ शकले तरी आपला जन्म नष्ट झाला असं मानीन.”

“खरंच, तुला मावाज तर गोड आहे, पण तू का गाऊ शकत नाहीस?” विनोदने आश्चर्याने विचारले.

“मोच काय, पण इयला कोणीही मागूस गाऊ शकत नाही! असं गाण्याचं सोभाव्य आमच्या कुणाच्याच नशिबी नाही! पण जरी गोष्ट अशी की, इथे माझ्याशिवाय ‘आपल्याला याता यावे’ असं कुत्राला वाटत हीतबेल.” युवराणी म्हणाली.

या गोष्टीचे आश्चर्य करीतच विनोद एका शिळेवर बसला. युवराणीही त्याच्या समोर बसली. हिचं रुचं तर भूतिसंत संगीतच आहे! पण विचारो स्वतः गाऊ नाही शकत!

विनोदला मुनिने सांगितलेली एक गोष्ट आठवली—कि इथले लोक म्हणजे सामान्य प्राणी नव्हेत. मागूस सोडून इतर कोणत्याही सजोव प्राण्याला बोलता येत नाही. तरीही

अनेकदा माणसं नीट न बोलता साधू-सारखी कुल्फारतक, वाकडासारखी भांडतात अन् काही माणसं तर कुठ्या-सारखी भुंकतात!

विनोदच्या भवात आले की इतर प्राण्यापेक्षा मनुष्य प्राणी किती मायवान! माणूस भवनेने हलू शकतो, सुन्दर गाणं गाऊ शकतो, अनेक नमस्कार करू शकतो. पण तरीही आपल्यातल्या अज्ञानामुळे अनेक माणसं आपणाला मिळालेल्या या खास शक्तींचा शरीरर वापर करत नाहीत. केव्हातरी मुनिने सांगितलेल्या या गोष्टी अगदी खऱ्याच आहेत, हे आता विनोदच्या श्रवणात आले.

"बुबराही सर पाहता माता तू ज्या देवाबद्दल झोळीस त्यापेच दर्जेस घेव्या-वाही मी मा बूमीत जाको आहे पण तिचे आवयचा मागे मला माहित नाही तु जे मला बरोबर रक्ता काढितलास त्या देवाकडून तुला यावा येईल असा वर मी मिळवीन" विनोद मोठ्या उत्साहाने म्हणाला.

"मी पण तुम्हा एक गुप्त गोष्ट कांगले नीळपर्वताच्या भिंतीवर एक विचित्र रोपटं आहे त्याला वर्षभरात एकच फळ येते त्याला 'नक्षत्रफळ' असे म्हणतात ते फळ जो खाईल त्यालाच ही बूमी प्रोत्साहन त्या देवाच्या ठिकाणापर्यंत जाता येईल" बुबराहीने उत्तर दिले.

यस हे सगळे इतके सोपे असतांना तू का माही आता पर्यंत इकाद कळालेले?" विनोदने विचारले.

बुबराहीने प्रत्येक मुबराही एकदाच हसली अन् म्हणाली "जरे, तुम्ही बागक-लोकातली माणस जस जस जाता, तस आम्ही माही सात माही."

बाबू शोधण्याने विनोदने विचारले - "तुम्हाला शरीराला आठवणकी शक्ती कशी मिळते? तुम्हाला विकास कसा होता?"

"एकादा पुष्पाचा विकास कसा होतो? तसाच बागचाही विकास होतो तुम्हाला वास्तवातून आम्हाला मावळक ती शक्ती मिळते, त्यामुळे बागही तसाच पुष्पा याच्या पलिकडे असतो इतकंच काय? तू सांग, तुम्हा इथे आल्यापासून पुष्प लागली?" बुबराहीने विचारले.

"होय, मला बाग पुष्प लागली नाही, ही गोष्ट खरीच पण पुष्प नसता-माही फळ काता येईलच की! विनोद विकास लागला.

"अवाक्य! कारण जे काम इथे आता-वश्यक आहे ते कोणी करावचा प्रयत्न केला तरी त्याला ने करवा बघार नाही बुबराहीने स्पष्टपणे सांगितले.

इतक्यात एक हुरीग तेथ बाधत जाऊन

मारणास्त्र

दुर्धवनी विचमार्दिव शास्त्र जवळ परत आला, सांडावकन येत माही उत्तरवले. जि आल्यावर राकून तद्मोघमाचे उभ्याला-कड काळ लागला. तेव्हा सजात वान करणाऱ्या वेताळाने त्याला विचारले- 'राजन् आपण एका वेताळे राजा जवून ही काही क्षुद्र कवित मिळविण्यासाठी श्रम करणाऱ्या कापानिका श्रमार्थे अशा वर्ष रात्रीच्या वेळी समलानान संचार करीत याहून माझे मला आश्चर्य ही काटने आणि दुष्क ही! आपण जसा अत्यंत जवळर कामात या मिळविण्याच्या काही श्रमार्थ करीत आहात कोणी विचारवला पावून आपल जवळर कायें तिद्ध करव्या-साठी याहून अधिक परिश्रम करील असेच जसे मला वाटत नाही! पोहण्याची कला माणसारा याहून महत्वा सहजी मिळवारी नाव सोबून पोहून नदी पार करील नाही

वेताळाच्या गोष्टी

हसं त्याने केळं तर त्याला अविचारीच म्हटलं पाहिजे. नागेंद्रवर्मा नावाच्या एका राजाने अगदी असंभ केले. परिराम बिसरभासाठी मी आपणाला ही गोष्ट एकत्रितो एका—

नागेंद्रवर्मा सजव देवावर राज्य करीत होता. त्या देशात हळू हळू अराजकता वाढत चालली. परिजरा असा भाला की विवसा-बबळपा सुटाकुड, हुस्का, भाग जावणे अशाचे प्रकार चड लागले.

एक दिवशी राजाने या विद्रोही लोकांच्या कारकाबाबत काय उपाय करता यावायत मंत्री समूहासाठी सल्ला-मसलत केली. त्यांचे होळणे जाऊ असल्याचा एका

सेवकाने प्रवेश केला आणि राजाच्या भेटस्थानाठी एक विदेशी व्यापारी आल्याची बातमी दिली.

परदेशी व्यापारी राज म्हणतात आला आणि त्याने मोठ्या अवघीने राजाच्या प्रणाम करून बागळे निवेदन सादर केले— 'महाराज, मी क्रीभोज राज्यांतोस एक व्यापारी आहे आपल्या वांति स्थानिण्याच्या प्रयत्नात माझे हे अस्त्र काही उपयोगी पडण्यासारखे असेक वरते मी आपणास विद्दु शकन,' असं म्हणून व्यापार्याने एक लांबट्याचा नळीसारखे साधन राजाच्या हाती दिले.

राजाने ते अस्त्र नीट बारकाईने पाहिले नि व्यापार्याला विचारले— 'हा अस्त्राची विशेषता काय आहे बरे?'

बाबर व्यापारी म्हणाला— 'महाराज, या नळीच्या बुडाली एक जळ बसविलेली आहे. आंगठ्याने ती दाबताच बुडसारखी लोख एक तार बेगाने बाहेर पडते. आपल्या लक्ष्य बिंदु मनुष्य असो वा जनावर, ती तार तेथे पोचून लक्ष्याचे प्राणहरण करील.'

बारचर्याने राजा काही बोलणार असेकबात मंत्री म्हणाला— 'अंध, हा यंत्राच्या सामर्थ्याची नीट परीक्षा केल्यानंतरच आपण ते खरेच करायें ह्या व्यापारी एक-वीन दिवसांततर पुनः भेटायला आला तर खान होईन.'

अन्व्याचा सल्ला राजाला पडला. मग व्यापार्याने आपलं यंत्र राजा अवळ ठेवळं नि तां ऐकून निघून गेला.

त्याच दिवशी रात्री आपल्या शय्या-गृहात राजा बागेन्द्रवर्मा गाढ सोपी गेला असता मन्व्य-रात्री एकदम खडबडून जागा द्यासा ताबडतोब बिछान्यावरून आली यऊन राजा ओरडला— 'कोण आहे तिकडे?'

आपल्या तोंडावर मुखवटे चढवलेली दोन माणसे हातात तलवार बंडून पुढं येत होती.

त्याच क्षणी राजाला आपल्या उशी खाली ठेवलेल्या मारणाऱ्याची भाडवण झाली. राजाने ते अस्त्र आपल्या हाती बंडून त्या मुखवटाधारी अस्त्रधारीच्या रीकाने तंम धऊन कळ दाबली ते दाघ ही किपाळू लावले आणि खाली जमिनीवर पडले.

ही आरडाबोरड ऐकून राजाचे तंत्रिक व सेवक धावत-पळत तेथं जमा झाले. नीट पाहिल्यावर असं समजलं की मृत व्यक्तीत एक राजाचा अंगरक्षक ही आहे. मारणाऱ्याच्या अद्भुत शक्ती बद्दल विचार करीत राजा अवळ उभा राहिला.

दुसऱ्या दिवशी विदेशी व्यापारी राजाला भेटायला आला. तेव्हा राजाने त्याला म्हटले— 'तू तर मोठा कुशल व्यापारी

दिसतो आहेस! तुझ्या मारणाऱ्याची शक्ती अद्भुत आहे खरी! आम्हाला हजारांच्या संख्येन ही अस्त्र हवीत."

व्यापारी ज्ञानवाने म्हणाला— 'मला आवश्यक ती सामग्री नि कारागीर पुरवलेत तर किती ही अस्त्र मी मागणाऱ्याठी तयार करू शकेन! फक्त मला रक्षांचा योग्य दर मिळाला पाहिजे.'

राजा आपली स्वीकृति देणार एवढ्यात मंत्री मध्येच बोलला— 'महाराज मी या व्यापार्याला काही प्रश्न विचारू दृष्टितो आपण मला बरवानगी द्यावी.'

राजाने होकार दिला. मन्व्याने व्यापार्याला प्रश्न विचारला— 'हे पक्षा, तुमच्या

आहे पण या राज्याची सुरक्षा केली तर कमी होतकेच!" व्यापाऱ्याने प्रस्ताव उच्चारित केला.

यावर बंत्री राजाला उद्देगून म्हणाला- "प्रभू, जाणण एकत आहात ना? काँग्रेस देशाच्या राज्याने या मारणाऱ्यांच्या निमितीवर इंदी घेतली आहे त्या देशाचा नागरिक ह्या व्यापारी मात्र ही बन्ती निमिती करून प्रेसे धिळवू इच्छित आहे!"

मध्याचे म्हणणे ऐकून राजा नागेन्द्रवर्मा अमळ गप्प राहिला आणि त्याने हातपण पोटा विचार केला. राजाने हातातील बन्ती घेऊन फेकून दिले आणि मध्याला उद्देगून म्हणाला- "या व्यापाऱ्याला एक हजार भुद्रा इनाम देण्याची व्यवस्था करा." यानंतर त्या व्यापाऱ्याला राज्याबाहेर काढून जंगलाबाबत आपल्या सेपकांना त्याने आज्ञा दिली.

मध्याने राज्याच्या बाहेरच कुठून लपे काही केल एक आठवड्या नंतर देशातील अराजकता दूर करण्याचे व शत्रुपक्षातील पातळ्यांची कारवाया करताना विरह बरोबरच कामे राजाने स्वतः आपल्या हादी घेतले राजाने देश मर भरण करून जनतेला देशभक्ति व ऐक्य यांची आवश्यकता प्रतिपादन केली या घडामोडी

देशात शांति व सुरक्षा स्थापित व्हावयास कार वेळ लागला नाही.

वेताळाने राजाला ही गोष्ट सांगितली आणि विचारले- "राजन् मध्या मनात अशी शंका येते की नागेंद्रवर्मा परदेशी व्यापाऱ्याकडून मारणाऱ्यांची निमिती करून ती अस्त्रे आपल्या सैनिकांना देऊन आपल्या शत्रूंचा नाश करू शकला नसता का? तसेच वातमरक्षणासाठी ही अस्त्रे जनतेला देऊ शकला नसता! हे काम तर कार सोपे होय." पण राजाने असे न करता परिश्रमपूर्वक देशात भ्रमण करून देशभक्ति व ऐक्याचा प्रचार केला. याचे कारण काय असावे बरे? या मध्या सकेल समाधान जाणून ही वृत्त नाहीस तर तुझ्या शोकाची शकल शकल होऊन जातील."

यावर विक्रमादित्याने उत्तर दिले "मारणाऱ्यांचा उपयोग करण्याचे राजाने ठाळले ही नागेन्द्रवर्माची राजनैतिक चतुराई आहे. माणसाचे मनोविज्ञान राजाला नरोवर प्रपणक होते असे मला वाटते (कल्पित)

भपुरे इच्छा

धर्मपुरी नाकाच्या एकट्या वाटावर एक सन्तुष्ट
 वृद्धांत जमले, त्याच नाक प्रोमसुंदर.
 गावात त्याच एक बाण सीध्याच कुकात
 हुंडी त्याची देव-देवतांवर अर्घ्य-भक्ति
 होती, तसेच गरीबांकडून त्याच्या सहाय्यार्थी
 वाटे त्याची मल्ली कामेश्वरी पण एक
 वादशी गृहिणी होती.

एक दिवशी दुपारी होमसुंदरच्या घरी
 कुपानेच नावाचा एक सगळ्या बाळक
 शाळा आणि तपन बिचारले—“या वेळी या
 घरात मला आदिष्ट मिळू प्रकल का ?”

सोमसुंदरने संपादाच्या तांकाकडे नीट
निरखून पाहिले, त्याचा चेहरा अत्यंत
तेजस्वी होता. सोमसुंदरने कपेच संपा-
दाला घरात नेले आणि छान स्वादिष्ट
भोजनाची व्यवस्था केली.

जेवण जाल्यार संव्यासी सोमसुंदरला
 म्हणाला—“बेटा, तुझ्या आदरातिथ्यात

मलया आतिथ्य सन्धे शाला तुझी काही
अपूर्व इच्छा असली तर ती मला सांग-
शील? मी तुम्ही इच्छा आन्वाने पूर्ण
करेन "

इन्त्यासाने जाणखी स्पष्टीकरण केळ.
 "जात बाई करायचे काही कारण
 नाही झू नीट चंगळी विचार करून
 मग आपली अपुरी इच्छा सांग. अपुरी
 इच्छा म्हणजे प्रयत्न नसून ही जी साधन
 झाली नाही ती-हे नीट समजून वे"

अमळ विचार कळन होमसुंदर इच्छाका-
 “स्वाभींजी, मी अनेक वर्षे व्यापार करीत
 आलो आहे. पण माझी काही प्रगति होत
 नसतेचंजी मला विस्तार नाही. बापिप्रमाण
 दुःख भला सतत संतापीत असतं मग;
 का गरीबीच्या व्यथेवून शीपण मुक्त
 नसू काकाल? माझी अपूर्ण इच्छा ती
 हीच!”

“ठीक आहे, एवढंच ना” बाजीबाबूने
तुमचे दिव्यद्वय धूर लागले समज. हौस तुम्ही
अपुढी इच्छा अस समजून मी आता जातो
वहा सर्वांगमय मी पुन्हा तुम्हा भेटायला
येईन” अस म्हणून सत्यापती निघून गेला
त्या दिवसापासून सोमधुरवराचे व्यापार
दिवसे दिवस अधिक लाभदायक होऊ
लागले. त्याचे सर्व बत समस्त होऊ लागले
आं काम तो हाती घेई ते तडीस जाऊ
लागले

हा हा भुगतो दहा वर्षांचा काळ
लोहला सन्यासी आपल्या वाढत्यातुमारा
सोमसुंदरला बघण्याला आला. सोमसुंदर
न्याचे ज्ञान स्वागत केले, त्याला एक
पक्वान्नाचे भोजन दिले

जैवण इत्यस्यावर सत्यसि शोभसदरका
महणात्स—”है वच बहो नभसिपूरी प्री एकदा
नुझ्याकडे आलो हातां आता बुद्धा तुझी
एतावी जवून इच्छा भवली तर सांग, वण
एक गोष्ट कशात देव—एका माणसाची इच्छा
मी एकच वेळा पूर्ण करू शकतो म्हणून
वाढेली तू एकादी इच्छा शकत केलीस नि
मी ही पूर्ण केली तर यापूर्वी तुझी जी
इच्छा मी पुरी केली होती, ती अर्थ जाणार
नीट विचार करून सांग घाई नाही

बादर सन्यासी मन्द स्मित करीत म्हणाला. "बेटा, तू बरीच वर्षे तपापर करीत आहेस. तुला त्यांतलं कसलं बांगलं माहीत आहे. म्हणून पैसे मिळविण्यासाठी तुला कुणाच्या मदतीची आवश्यकता दिसत नाही. एकाचा अनाथ बालकाचे पालन पोषण केलस तर छतान नसल्याचे तुझं दुःख कमी होईल. तेव्हा आरत्या दोन्ही इच्छांची पूर्ति तू स्वतःच करू शकतोस. हे समजून घे." सोमसुंदर ब्रीडा वेळ गण्य राहिला.

ति सगळ्या स्थानं साधूला विनिवर्तले—स्वामीची, आपणच कृपा करून मला मार्गदर्शन करा की जी कसली इच्छा वाळ्यावी?"

'जी इच्छा केल्याने दुसऱ्या पक्ष सतोष मिळेल, अशा प्रकारची इच्छा कर सन्यासाने सल्ला दिला.

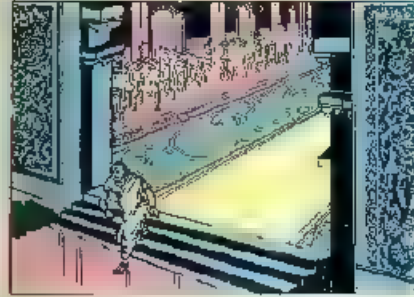
हे ऐकून सोमसुंदरला आपल्या असंतोषाचे मूळ कारण समजले. आपली एक इच्छा पूर्ण झाली की मनांत अगेष पुत्रही

इच्छा मूळ धरते. यामुळे जीवनात निरम्य अर्थलोभक भरून राहिले.

सोमसुंदर मज्जतापूर्वक म्हणाला - "स्वामिन्, आता माझं डोळं उघडलं. मला जीवनात खतोष मिळाला की पुरेसे आहे. असं झालं की माझ्या मनात कसल्याच प्रकारची कामना राहणार नाही!"

सोमसुंदरचा हा विचार ऐकून सन्यासाने सतोष पूर्वक हंकार देत म्हटलं— "बरोबर, आता या क्षणापासून तुझ्या जीवनात असतोष नावाची गांठ राहणार नाही. तुला जे काही मिळालं त्यातच तू संतुष्ट राहशील." असे सांगून सन्यासाने सोमसुंदरचा विरोप घेतला.

सोमसुंदरला अत्यंत ज्ञानंश झाला. सन्यासी पाठमोरा दूर दूर जात होता. नि सोमसुंदर तो बद्धच होईपर्यंत त्याच्याकडे संतर्धानी पहात राहिला. आता सोमसुंदरच्या वाट्याला सुखच सुख आले त्याने कसकी ही इच्छाच ठेवली नाही.

महत्वाव्य कथा १

मुद्राराक्षस ४

बाणदयाचा मस्तीने चन्द्रगुप्ताने नानांचा पराभव केला. बाणदयाचे नानांचा पंथी राक्षस याना चन्द्रगुप्ताने नाजूक बळविण्याची योजना बाणदयाला चन्द्रगुप्ताची सहाय्य झाल्याने दोग कडून बाणदया त्याचा दरबार सोडून निघून गेला.

बाणदया व चन्द्रगुप्त यांच्यात वाद-विचार झाल्याची वार्ता मलयकेतुला समजली. मलयकेतु आणि राक्षस बाणदयाला की पादकीतुलावर आक्रमण करण्याची हीच सोनरी देऊ आहे. अविष्य काळात पुन्हा अशी संधि साधणार नाही. मला विचार करून त्याची बुद्धी तयारी घेऊ केली.

यान वेळी बाणदयाला एक बनावटी पत्र मिळविले. त्यात राक्षसाने चन्द्रगुप्ताने लिहिले की मलयकेतुचा संस्कार करण्याची वेळ आता जवळ येऊन ठेवली आहे.

मंती राजसाने अवशेषत आणवेना
मध्य राजाची राजकुमारी आणवना
प्रयत्नपूर्वक विजयवी आणि त्याने
निहितल्या बनावटी पत्रावर तो अंकित
केले आणि मग हे पत्र आपल्या
मुलभरां करतो मलयकेतुच्या राज्यात
पाठवले

अबब मलयकेतुने राजसाने म्हणजे
समजून घेतले, तो म्हणाला- 'हा
पत्रावरत मला काहीच माहिती
नव्हि. तरी पत्र पत्रावर राजसानी
हृदिकत उक्तावेली होती, म्हणून
मलयकेतुने राजसानी म्हणण्यावर
विश्वास ठेवला नाही. विरक्त होऊन
ती येवून निघून गेली.

पाटलीपुत्राच्या शब्द मलयकेतुच्या
सैनिकांचा शब्द पडला होता हा गुप्त-
चराने मलयकेतुच्या सैनिकाच्या
पाटलीपुत्र मुलभराचा प्रयत्न करीत
अवस्थाने नाटक केले आणि जागृत-
मुलून त्याचा जेवो बनला.

यानंतर आणि विरक्त फट करणाऱ्या
आपल्या आपापसांचा मलयकेतुने
संतापाच्या शब्दात खून केला. हे
सर्व पाहून माथरलेल्या लोकांनी एकज
वेळी मलयकेतुवर हल्ला केला आणि
त्याला बंद केले

मलयकेतुला ही बातमी मिळाली गुप्त
हेराच्या हातावीन पत्र म्हणून मलय-
केतुला मलेय आक्रमे बाटले ते का
पाहून मलयकेतुला बाटले की राजस
हा बहिरी आणि स्वाभाव आहे.
बाधिबाय गुप्तचराने असे ही बुद्धि
केले की मलयकेतुच्या बाजूने काही
राजे या राजसाम्या कडाले शक्ति

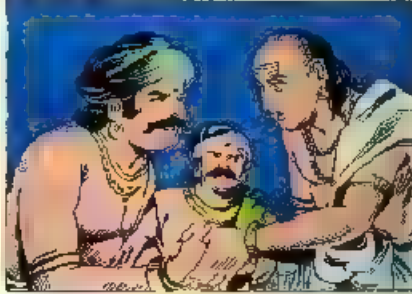
विरक्त होऊन राजसाने पाटलीपुत्राकडे
अवाग बने पाटलीपुत्रात प्रवेश करताना
त्याला असे दुसरे विसले की त्याच्या
कुटुंबाचा बाळग्याला बंदनहाम याचा
राज-सैनिकांनी मंती बनवून ते त्याला
मलयकेतुवर हून वेळीन यात येवेल.

राजधानी जवळ जाऊन सैनिकांचा विचारले- तुम्ही चन्देनवासला का कंद करून घेऊन वापला आहात ?" सैनिकांनी सांगितले- " राजाचे ब्रीदक्या राजाचा बल आहे त्याच्या कुटुंबाचा वागे आरम्य दिका या राखणेहाभ्या अपराधास्तन वाता मृत्युवद कमी- वण्यात आला आहे म्हणून आम्ही याला बंध स्थळी घेऊन आलो आहोत "

'मीच तो राखण आहे माझ्या परिवारासाठी आरम्य वेणाच्या उबाळ माणसाला तोडून तुम्ही मरणा बंध करा " राजासान सैनिकांना सांगितले त्याच वेळी बाणवध आपल्या परिवारा- सत तेने घेऊन पोचला आणि म्हणाला- "चन्द्रपुत्राचा मेली वनवण्याचे वचन दिवस तर तुम्हा मिलाचे प्राण वाचवून त्याला मुक्त करे जाईल."

यानंतर बाणवधने राजासाथ सांगितले- "तुला चन्दपुत्राच्या पक्षात आपल्यासाठी जणू तूच लिहिले आहेत जसे कलाकटी वज मी पाडविले होते आणि इकडे चन्दनवासला मृत्यु-दण्ड देवताचे धोंग केले चन्द्रपुत्राचा मेली होण्याचे राजासाने मान्य केले मला प्रकारे चन्द्रपुत्राने बाणवधच्या म्हालीने मगळ राखणेरोबर मेली 'राजासाथ ही वज करून घेतले

विद्येची महिमा

वेयगिरी मध्य सधेदेव नाडाचा एक माणूस राहत असे रयाला दान मुलगा हाने मोठा मुलगा घरोच राहून जतोव हांचे काम करीत असे हुसरा मुलगा जयदेव ठकून घेतले, त्याच्या जेवणा खाण्याची व विद्या-प्रेमी होता. विद्या संपादन करण्याची इच्छा मनाने ठकून तो गुरुच्या शोधार्थ पर सोडून बाहेर पडला

जयदेवाने किरपेक दिवस भ्रमण केले घड अन्न मिळाले नाही, न झोप! शंबरी एका गावात एका चरासमोरे वंशुद्ध होऊन पडला ते कर होत हरिशर्मा नावाच्या एका पंडिताक!

हरिश्चर्मा जयदेवाला आपल्या घरात घळम मेळा व्याकल्य पाणी दिल, त्याला ल्हाऊ घातले, जेवण दिले आणि मग त्याची सारी हकिमत जाणून घेतली. जयदेव विद्या प्राप्त करण्यासाठी घर सोडून उत्तम गुरुच्या शोधार्थ भटकत आहे हे जाणून हरिश्चर्मा फार दानव झाला हरिश्चर्मा स्वतः एक विद्वान पंडित होता. म्हणून त्याने जयदेवाला दीड वर्ष आपल्या घरी काम करीत असे हुसरा मुलगा जयदेव ठकून घेतले, त्याच्या जेवणा खाण्याची व विद्या-प्रेमी होता. विद्या संपादन करण्याची इच्छा मनाने ठकून तो गुरुच्या शोधार्थ पर सोडून बाहेर पडला

जयदेवला एक घने पर्यंत आपल्या घरी ठवून घेतले त्याला चोरी करण चांगला पकडण जालापरान्त घरा लावण शिकार करण चोरी अनेक विद्या आणि मला शिकविल्या

अशा रीतीने मला विद्या चांगल्या विकून जयदेव आपल्या गावाकडे परत मापला निघाला रस्त्यावर एका गानात पोचला तेव्हा एका ब्राह्मणाच्या घरी त्याने प्यायला वापी भागितल त्या घराच्या सालकाने त्याला घरात बोलाविले त्याचा योग्य तो सत्कार केला आणि त्याची सर्व विचार पुस केली त्याची सर्व कथा ऐकून घर-मालकाने त्याला विचारले 'बेटा, तू एवढे विक्षण

घेतलेस तुझी परीक्षा करण्यासाठी मी तुला एक प्रश्न विचारू का ?'

'जरूर मी तुमच्या प्रश्न व उत्तर दण्याचा प्रयत्न करीन' जयदेव म्हणाला.

'तू इस संध्यापूर्वी या घरात कोण कोण आले होते ? या घरासमोरून कोण गेले ? सांगू शकतोस ?' घर-मालकाने विचारले

जयदेव घराबाहेर गेला. कोठे निरीक्षण करून परत आला आणि सांगितले-

'मी संध्यापूर्वी आपल्या घरी चार माणसे आली होती ते राजदूत वा सैनिक जसावेत आपल्या घरावरून ते पुढे गेले त्यांच्या-पूर्वी एक माणस आपल्या दारा समोरून गेले त्याच्या डोक्यावर कोळशांचे पोत होत बघुंदा त्याच चोरी केलेली असावी

हे ऐकून ब्राह्मण ज जयदेवकडून झाला आणि जयदेवाला म्हणाला-'मन्या घरी चार राजदूत आले होते ही गोष्ट खरी आहे खरं तर अस की राणीचा एक हिरा देवळा जवळ गळवला तो सोपून काढण पूर्वार्च कुणाला तरी सापडला असावा म्हणून राजदूत सर्वांच्या घरी जाऊन जादनी घेत आहेत त्याच संवधान असला हो घराची हजारा घेतली सली हिरा अर्थात मिळाला नाहीच तू म्हणतोस की एक चोर असण्या घरावरून गला

चांदोबा

तू जर हरवलेला हिरा सापडवून दिलास, आणि चोराला पकडून जिजेस तर राजा तुला मीठे दक्षिण देईल

जयदेव ब्राह्मणाला म्हणाला 'मी चोरा बाहेर जाऊन लग्नां परत घेतो.' तो घरातून बाहेर पडला. रस्त्याकडे बारकाईने नोट पहात पहात तो एका घराजवळ येऊन पोचला, ते घर एका सोनाराच होत. जयदेवान घरात प्रवेश केला, सोनाराला सोप्याचा भाव दिखारला, तसेच त्याचे दागिने वनविण्याबाबत झोळणे केले आणि तो परत आला तो ब्राह्मणाला म्हणाला-

'महाराज, मी चोराला पकडून देऊ शकतो आपण राजघुलांना बोलावून ज्या ब्राह्मणाने राजदूतांकडे निरोप पाठविला आणि जयदेवाला विचारले-'तुण तू चोराचा शोध कसा लावलास हे तर सांगतील'

जयदेवान आपला सर्व समशालन सांगितला 'धूळ-विद्या शिकविले राजदूत व सैनिक रस्त्याने चालतात तेव्हा त्याची पादस समान अंतरावर पडतात हे लोके रस्त्याने चालताना गुळा रांगेत चालतात म्हणून त्यांच्या पादचिन्हांच्या आधारे मी कयास बोधला की चार माणसे आपल्याकडे आली हू की आणि ते राजदूत वा सैनिक असले पाहिजेत त्यांना आपल्या घरावरून जाताना मी आंखत पाहिले होते

चोरीचा

'तुण चोराचा पत्ता तुला कसा लागला ?' ब्राह्मणाने विचारले

चोर रस्त्याच्या मधून चालत नाही रस्त्याच्या कडे कडेन चालतो या चोराच्या डोक्यावर कोळशांचे पोत होत तो जस-जस चालत होता, कोळशांचा मुगा थोडा थोडा खाली पडत होता कोळशांचे पोत घेऊन तो सरळ चालत नव्हता मधून मधून तो मागे वळून पहात होता त्याच्या पायलांच्या खुणांवरून हे स्पष्ट लक्षात येते. कदाचित् असा विचार करून तो मागे वळून पहात असाना मी आपला कोबी पाठलाग तर करीत पसेल' म्हणून मी अस अनुमान केले की मने जरूर चोरी

धर

केली असली पाहिजे. बाशिवाय राजहूतांच्या पावलांच्या खुणां पेक्षा चोराच्या पावलांच्या खुणां मोठ्या अस्तव्यस्त आलेल्या दिसल्या. म्हणून चोर दबून गेल्याचा एक-दोन तास तरी झाले असावेत, मध्यंतरी बागली काही चोरीची वार्ता नाही, तेव्हा बहुधा राजहूत पाच कोराचा शोध करीत असावेत.” जयदेवाने आपली कैफियत सांगितली.

त्या घोडांची बत्ती बोलणो बालू होती इतक्यात राजहूत येऊन हजर झाले. जयदेव त्यांना सोनाराच्या बरी येऊन गेला. राजहूतांनी बापूची सुडा या घराची सबही बेलवेली होती. पण त्यांनी, पेट्या, कपाटे यांची तपासणी केलेली होती. चोर आपण चोरलेल्या वस्तु एकाचा अडगळीच्या दिकाणी भक्कम भोकात लपवून ठेवतो. हे रहस्य जयदेवाला माहीत होते. पाच्याच आधारे त्याने राणीचा दरबलेला हिरा घेऊन अडगळीच्या जागेतून बाहेर काढला. सोनाराने आपला गुन्हा कबूल केला. त्याने सांगितले—“राणीचा हिरा खाली

पडलेला पाहताच मी तो उचळला आणि कुणाच्या मगात शंका पावला नको म्हणून एक पोत कोळसा खरेदी करून अशा प्रकारे रस्त्याने चाललो की आपल्या करमासाठी बाबाकडे चाललो आहे.”

राणीचा हिरा सापडल्यावर राजा एकदम प्रसन्न झाला आणि जयदेवाना त्याने एक उत्तम वस्त्र दिले. जयदेवाने चोराचा कसे पकडले याचे सारे वृत्त राजाने ब्राह्मणांच्या तोंडून ऐकले. त्याला जयदेवाने अत्यंत कीर्तुक वाटले. समस्त विद्यापारंगत जयदेवाला राजाने जागली काही पुरस्कार दिले व आपल्या दरबारात त्याला मानाची जागा दिली. जयदेवाने राजाच्या दरबारात इमाने-इतधारे अनेक वर्षे सेवा केली. जयदेवाच्या विद्येचा राजाला अनेक प्रकारे उपयोग झाला. राजाच्या अनेक अडचणीत जयदेवाने योग्य सूचना दिला. सोवरी राजाने आपली एक मुलगी शारदा हिचा जयदेवाशी विवाह घडवून आणला. हरिवामला हे सारे जाणून अत्यंत संतोष झाला.

कृष्णावतार

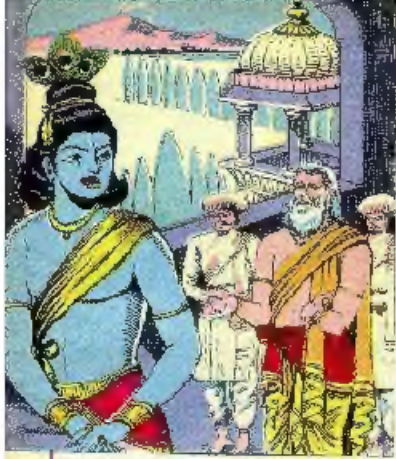
कसाच्या मूखूची वातमी एकून मूर्तिमन्त दुःखाच्या पुतळपान मशां त्याच्या कायका त्या सभामंडपात येऊन पोचल्या व आपल्या पत्नीच्या घेतावर पडून छाती पिडून विलाप करू लागल्या. त्यांची अशी सारी होती की या जगात आपल्या पत्नीचाही संहार करू शकेल असा धूर वीर असणेच शक्य नाही. त्यांना कल्पनाही नव्हती की इतका सन्निधानी असा पति केवळ एका बालिकाच्या हातून असा मारला जाईल व त्यांना वैषम्यदशा झाले होईल.

कसाची आईही आपल्या मुन्याबरोबरच लोक करत होती. आपला पति उग्रसेन याच्याजवळ जाऊन त्याला दोष देऊ लागली—“वज्रपातामुळे जमिनदोस्त

मालेत्या पर्वतासारखा घरणीवर पडलेला बापला पुत्र पाहिलात? त्याची बंधेष्टि करायला हवी ना? कृष्णाने आपल्या बाहुबलाने हे राज्य जिंकले, त्याच्याकडे आता कसाची अंतिम क्रिया करण्यासाठी परवानगी मागा.”

त्याच वेळी सूर्यास्त झाला, नणू काही क्षतभाना पूर्वी तो कंसाच्या मूखूचीच वाट पहात होता! त्या बंध्याकाळी याच-कुळांतल्या लोकांच्यात शीमून दिसणाऱ्या कृष्णाने कंसाच्या नापकांना जिलाय ऐकला. त्याच्या डोळ्यांत त्यामुळे अश्रु उभे राहिले. आपल्या व्हडवाजूंना असलेल्या मांभवांना उद्देशून तो म्हणाला—“मी वाडमुलख अधीरतेने विचार न करताच किती

स्त्रियांना वैद्यकाच्या दुःखसागरात लोटले! पण मी तरी काय करू? जगाच्या कल्याणाच्या हेतूनेच मी या दुष्टाचा संहार केला आहे. यापुढील कार्यक्रमावद्दल ही मी असींकरच विचार करून ठेवलेला आहे.” त्याच वेळी उग्रसेन, सिबी आदि शादवांना बरोबर घेऊन तेथे येऊन पोचला. बोधा वेळ कृष्णासमोर उभे राहून त्याने मान खाली घालून दुःखाने अश्रु दाढले, नंतर आपले मस्तक उचकून स्वयंभक्त्या आवाजत ती बोलू लागला-“बाळा, वाज तु अत्यंत क्रूर व भयंकर शत्रूचा संहार करून वर्षभर यश संपादन केले आहेस. आता कंताचा अग्निसंस्कार करायला हवा,

त्यासाठी तू परवानगी दिलीस तर मी, भात्री पत्नी व सुना-आम्ही सर्वजण तपेण सर्वे करू. यानंतर साज मी जटा आणि वल्कल धारण करून वनवासाला जाईन.”

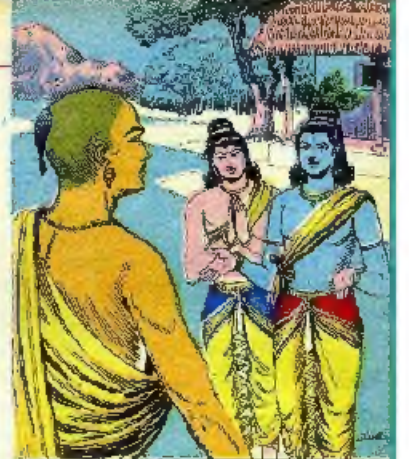
वावर कृष्ण म्हणाला-“आजोबा, या कार्यासाठी भात्री परवानगी कशाळा हवी? कंसाच्या अंतिम संस्कारासाठी मी परवानगी देणार नाही जसं वाटलं आपल्याला? मी आत्ताच आपलीही एक गोष्ट स्पष्ट करतो-मी राज्य किंवा संपत्तिच्या लालसेने कंसाचा वध केला नाही. ती करण्यामुळे मला जी मज-कीर्ति मिळेल तेवढीच मला पुरेशी आहे. मी आता थोड्यात परत आऊन माझ्या गायी व बाइया गोपाल स्वयंभक्त्यात मिसळून पुन्हा आपले दिवस खेळण्याबागवण्यात अन् नाच-गाण्यात लागवीन. मी हे निवेदन आपणाला संतुष्ट करण्यासाठी करत नाही. हे राज्य खरोखर आपलेच आहे. आपल्या पुत्राने ते हरण केले होते, ते मी आपणास परत मिळवून दिले इतकेच! आता आपण आपला राज्याभिषेक पुनरुच करवून घेऊन सुखाने राज्यपालन करा. आपल्या मनात माझ्याबद्दल काही वास्तव्य व श्रेयनाम असेल तर आपण भात्री ही इच्छा मोडू नका.”

इतके बोलूनच कृष्णाचे समाधान झाले नाही. त्याने ताक्षकडून सर्वांसमक्ष उबरेनाचा

राज्याभिषेक करवला. उग्रसेनानेही कृष्ण-बळरावांचा उचित सत्कार केला. कृष्णाने खूप खचितपूर्वक मयुरानगरी पहिल्यापेक्षाही अधिक सुन्दर व वैभवपूर्ण बनवली.

यानंतर एक दिवस कृष्ण बळरामाला म्हणाला-“बाबा, मावण दोघेही तहान-पणापासूनच शिक्षण, आचार-व्यवहार व दुनियादारी याबाबतीत कच्चीही ज्ञान न मिळवता नुसतेच वनात त्रीडा करीत राहिलो. पण मला वाटतं कि आता उद्योरा का होईना, पण आपण एकाद्या गुरुजवळ राहून विद्यासंपादन करणे उचित होईल.”

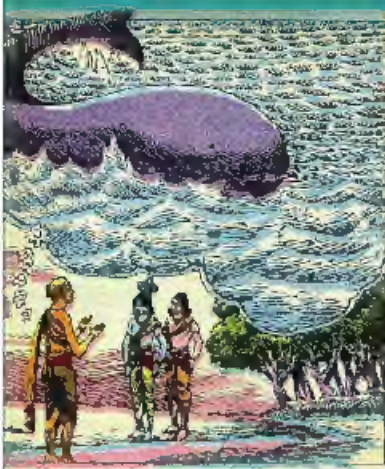
हा विचार मनात आस्थाबरोबर बळराम व कृष्णाने तो आपल्या स्वयंभक्ता सांगितला व त्यांची आज्ञा घेऊन ते भवन्तिपुरातील सांदीपनी नावाच्या एका ब्राह्मणाकडे गेले व आपले नाव, गोत्र वगैरे सांगून आपल्याला शिष्य म्हणून स्वीकारण्याबद्दल त्यांनी त्यांना विनंति केली. सांदीपनींनी त्या दोघी भावांना आपले शिष्य बनवले व अवघ्या चौरुष्ट दिवसातच त्यांना चार तेंद व त्यांची गडागे यांचे सांगोपांग ज्ञान दिले. त्यानंतरच्या बारा दिवसात त्या दोघांनी वर्मशास्त्र, तर्कशास्त्र, न्यायशास्त्र, गणित, संगीत आणि सैनिक विद्याही शिकून घेतली. नंतरच्या पन्नास दिवसात अस्त्र-शस्त्र यांचाही त्यांनी पूर्णपणे अभ्यास केला.

त्यांच्या अध्ययन जक्तीबद्दल विस्मित होऊन सांदीपनी म्हणाले-“तुम्ही दोघे म्हणजे मानवरूप धारण केलेले वंद्य-सूर्य तर नव्हते!”

बळराम व कृष्ण यांनी गुरुगृही राहून विद्याभ्यास पूर्ण केल्यावर भक्तिपूर्वक प्रणाम करून गुरुजींना म्हटले-“आपल्या रूपाने आम्ही विद्यापारंगत झालो. आता गुरुदक्षिणा म्हणून आपल्याकडून आपली काय अपेक्षा आहे ती सांगावी. आपली इच्छा कितीही कुर्बत असकी, तरी माग्ही ती पुरी करू.”

सांदीपनी यावर म्हणाले-“मला एक पुत्र होता. तो तीर्थाटनासाठी निघून गेला.

एक दिवस एका ठिकाणी तो समुद्रस्नान करीत असताना त्याच्या एका देवबायाने मिळले? तेव्हापासून पुणवसोक माझे वृद्धत्व जाहीर आहे. कृपा करून काहीही करून बला बाजा पुन परत मिळवून घ्या. वस, इतकीच माझी इच्छा आहे."

आपली भुरग्यांना पुरी करायला निघवच करून कृष्णाने जाणत्या मोठ्या नावाची आज्ञा घेतली व तो धनूष्यबाण घेऊन समुद्रतटावर गेला. त्याने समुद्राला आज्ञा केली—"जाव्ही जस ऐकलं आहे की मातल्या मुलगा पुनगा तुझ्या पाण्यात कुडे हरवला आहे. त्याला मिळवून्या दुष्टाला वाचवतोच हजर कर."

दुस्त्याच बाणी समुद्र प्रत्यक्ष रूपात जगत जोडून कापड कापत म्हणाला—"बहाराज, पंचजन नावाच्या एका खोबरेलाने देवनावाच्या रूपात येऊन आपल्या मुलुगाला मिळले आहे. की आता ताबडतोब त्या राजासाला आपल्या पुढे हजर करतो."

आणि काय! त्याच बाणी देवनावाच्या रूपातल्या त्या पंचजन राजासाला समुद्राने क्लिप्यावर नेकले! कृष्णाने तलवारोने त्या माझाचे पोटा काढले, पण त्याच्या पोटात मुलुग मिळाला नाही. त्याऐवजी एक विमाल जसा शंख कृष्णाला मिळाला. त्या सत्वावर मोहित होऊन कृष्णाने तो शंख आपल्या उबवोगासाठी जवळ बाळगला. तो शंख पंचजनाच्या पोटातून झाला म्हणून त्याचे नाव 'पंचजन्य' असे कळ झाले.

परंतु मुलुगाची समस्या जेवून सुटलीच नव्हती—या मुलकाचे काय झाले? मरून तो यमलोकात पोचला असावा असा विचार करून रक्षिगेकडे आपला मोर्चा वळवून कृष्ण यमलोकात पोचला. तिळसनावर बसलेल्या यमरावाला आश्चर्य घेऊन कृष्ण म्हणाला—"हामचे वृह वांदोपनी यांच्या पुन वृ जवळून माणज्ज आहेत. त्याला आपाच्या आपा मोठ्या स्वामीन कर. नाही तर मी तुझे प्राण हरण करीन."

भक्ता प्रकारे कृष्णाने समुद्र, यम आणि साक्षात् मृत्यूलाही आपणासमोर खरखर कापायला लावले आणि पांचजन्य व गुरु-पुत्रही मिळवून तो जख्ख्या गुरूकडे परत आला. आश्चर्य व प्रसन्नतेने भाराळून सांबीषनींनी आपल्या पुत्राला आलिप्त दिले व अशी अपूर्व गुरूदक्षिणा देणाऱ्या कृष्णाला त्यांनी अनेक उत्तम बांश्यांबांद दिले.

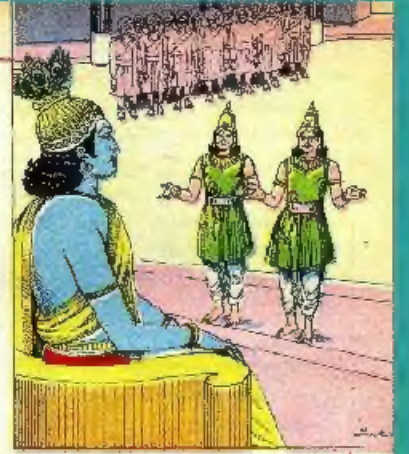
यानंतर कृष्ण-बलराम यांनी घोडे दिवस गुरुवही विश्राम केला आणि नंतर गुरूजींची बाळा घेऊन ते मथुरेला परतले.

उपसेन राजाने कृष्ण-बलराम यांचे बळ स्वागत केले व त्यांची निरवगुण काडली. आपले बांधव व सर्व परिवारासह तो या दोघांना सयोर गेला व बाजंत्री लावून त्यांना घेऊन तो नगरात साळा. नंतर कृष्ण-बलराम वसुदेवाच्या घरी गेले व तेथे आपल्या निवाण्यासाचा अविस्तर घुत्तात त्यांनी सर्वांना सांगितला, आणि तेथेच ते मोठ्या सुखाने राहू लागले.

जरासंध मगध देवाचा राजा होता त्याच्या अस्ति व प्राप्ति नावाच्या दोघी मुली त्याने कंठाळा दिलेल्या दोघ्या कंठाचा संहार करून वगैरेला मुलींना वैधव्य दिल्याबद्दल त्याला कृष्णाचा भयकर

श्रीध आला व या गोष्टीचा मुंड घेण्याचा त्याने निश्चय केला. रागाने बिडून जाऊन त्याने अनेक राजांना बरोबर घेतले व एकदीस जखोहिनी इतके सैन्य बरोबर घेऊन तो मथुरे वर आक्रमण करण्यासाठी निघाला. यमुना किनारी तळ ठोकून त्याने आपले राजकुमार विन्द व अनुविन्द यांना हुत म्हणून कृष्णाकडे पाठवले. सप्रसेनच्या राजसभेत प्रवेश करून या दोघांनी सभेत बसलेल्या कृष्णाला जरासंधाचा संदेश ऐकवला.

“तू वत्त तुला भाऊ बलराव यांनी मोठपा द्योदध्याप्रमाणे मथुरेत प्रवेश करून कंस व त्याचा धाकटा भाऊ यांचा वध केला आहे. कंस माला जावई होता. आपल्या मुलींच्या वैधव्यामुळे दुःखी होऊन मी तुम्याची युद्ध करावयाला आलो आहे. तू लवकरच युद्धाला तयार होऊन माझ्या-समोर ये. मी असा निश्चय केला आहे की आपणा दोघांपैकी कोणोतरी एकज जिवंत राहील-मारीन किंवा मरीन हाच माझा निश्चय. आपण दोघही एकाच वेळी या पुष्पीवर जगणे अशक्य! माझ्या-समोर युद्धाला आलास की मी तुला भारून टाकीन. युद्धभूमीतून पळून दू पाताळाला घुसलास तरी मी तुझा पाठलाग करून तुझा भन्त करीन. माझी

शक्ती, सामर्थ्य व पराक्रम याबद्दलची माहिती तुला असू न किंवा तुला धाकटा भाऊ सात्वकी यांच्या कडून मिळेल, मी त्याच मथुरेला वेढा घालणार आहे. तेव्हा तयार!”

दुतांकडून जरासंधाचा हा निराश ऐकून निमतहास्य करीत कृष्ण बोलला-“मला फारच आनंद होत आहे. मी उगीन बड-बडगारा वाचाळ नव्हे. मी स्वतःच जरा-संधाचे गर्वहरण करावयाचा विचारात होतो, वण जाता तोच स्वतः झेपे आला वगैरे. पूर्वी एका राक्षसीने त्याचे शरीर जोडले होते, आता मी पुन्हा त्याचे दोन तुकडे पाठलाग करून तुझा भन्त करीन. माझी